

ДИТЯЧІ СУДИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

У статті здійснено аналіз здійснення процесу соціального захисту дітей з числа неповнолітніх правопорушників у Великій Британії. Розглянуто особливості процесу та етапів дитячих слухань у Шотландії. Автором висвітлено роль та функції дитячих судів, міри покарання дітей зазначеної категорії, фактори що визначають місце відбування покарання неповнолітніх правопорушників.

Ключові слова: соціальний захист, неповнолітні правопорушники, дитячі суди, дитячі слухання, шерифські суди.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань нині є поліпшення становища дітей у суспільстві. Особливе місце у розв'язанні цієї проблеми належить створенню достатніх умов щодо захисту прав кожної дитини. Значна кількість дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також дітей з числа малолітніх правопорушників, перебувають в закладах, система виховання яких не створює необхідних умов підготовки їх до самостійного життя. Недостатньо ефективними є результати взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями, які здійснюють захист прав дітей, відсутні дієві програми попередження соціального сирітства, соціального захисту та підтримки дітей, які залишилися без батьківського піклування, тих, які виходять із системи державної опіки та малолітніх правопорушників. Такі категорії дітей найбільш уразливі і потребують підтримки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з окресленої проблеми дозволяє стверджувати, що питання соціального захисту дітей, стало об'єктом дослідження у сфері права, історії, психології, педагогіки, соціальної роботи та соціальної педагогіки. Вивчення міжнародного досвіду захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, свідчить про ефективність соціальної і соціально-педагогічної роботи із зазначеною категорією дітей.

Так, вітчизняні вчені (І. Ковчина, Л. Міщик, Ж. Петрочко) обґрунтовують досвід, інновації соціально-педагогічного забезпечення прав дитини. Вивчення окремих питань соціального захисту дітей у Великій Британії, розглянуто у працях С. Грищенка, І. Долі (міжнародний досвід розвитку інституту прийомної сім'ї), В. Козубовського (соціальний захист неповнолітніх у Великій Британії), О. Романовської (розгляд феномена фостерної сім'ї у Великій Британії).

Багато вчених Великої Британії (Р. Баллок, Д. Кіртон, І. Сінклер та ін.) займалися вивченням зазначеної проблеми і з'ясуванням найефективніших і найдієвіших форм влаштування дітей. Питання практичної соціальної роботи з дітьми описано у праці Беррідж та Броуді; роботу судів Великої Британії розглядали Р. Клаф, Б. Хаг та інші.

Мета статті – розглянути та проаналізувати ефективність дитячих судів Великої Британії як елементу захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в системі соціального захисту окресленої категорії дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна структура соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Британії має три рівні: державний, регіональний, місцевий. Між ними наявний тісний зв'язок у розв'язанні проблем дітей. Дитина перебуває під захистом від самого народження до досягнення нею повноліття і входження у самостійне життя, отримуючи соціальний захист, психологічну, юридичну підтримку від різних структур. Хоча частини Великої Британії (Англія, Уельс, Шотландія, Північна Ірландія) мають відмінності в законодавчому аспекті та в організаційній структурі, – вони слідуєть єдиній стратегії –

надання допомоги та підтримки дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування. Їхня діяльність спрямована на надання ефективного соціального захисту такій категорії населення.

Для досягнення позитивних результатів у питанні соціального захисту дітей, які потребують допомоги, у Великій Британії діє законодавство, яке у зв'язку з потребами суспільства, що виникають, і у наш час змінюється, вдосконалюється. Законодавство у частинах цієї країни (Англії, Уельсі, Північної Ірландії, Шотландії) відрізняється і процедура процесу соціального захисту в кожній з частин Королівства має свою специфіку (табл. 1).

Таблиця 1

**Процедура процесу соціального захисту дітей-сиріт та дітей,
позбавлених батьківського піклування у частинах Великої Британії [5]**

№		Назва території			
		Англія	Шотландія	Уельс	Північна Ірландія
1	Зміст дій, що виконуються	Звернення до місцевих агенцій з питань соціального захисту дітей	Звернення до соціальних працівників/ доповідача комісії у справах неповнолітніх	Звернення до місцевих агенцій з питань соціального захисту дітей	Звернення до соціальних служб
2		Загальна оцінка	Загальна оцінка	Загальна оцінка	Загальна оцінка
3		Терміновий захист: 1. рішення про невідкладний захист; 2. рішення про оцінку потреб дитини	Терміновий захист: 1. рішення про захист дитини; 2. судове рішення про позбавлення батьківських прав; 3. рішення про оцінку потреб дитини	Терміновий захист: 1. судове рішення про позбавлення батьківських прав; 2. рішення про невідкладний захист; 3. рішення про оцінку потреб дитини	Терміновий захист: 1. судове рішення про позбавлення батьківських прав; 2. рішення про невідкладний захист; 3. рішення про оцінку потреб дитини
4		Відкриття справи про захист дитини	Відкриття справи про захист дитини	Відкриття справи про захист дитини	Відкриття справи про захист дитини
5		Розгляд справи	Розгляд справи	Розгляд справи	Розгляд справи
6		Планування захисту дитини, призначення провідного спеціаліста та фахівця, який вестиме справу	Планування захисту дитини, призначення провідного спеціаліста та фахівця, який вестиме справу	Планування захисту дитини, призначення провідного спеціаліста та фахівця, який вестиме справу	Внесення дитини до загальної бази соціального захисту
6а			Внесення дитини до загальної бази соціального захисту		Планування захисту дитини з призначенням координатора справи
6б			Судове слухання справ неповнолітніх		
7		Проведення головної оцінки	Проведення повної оцінки	Проведення головної оцінки	Проведення повної оцінки
8		Перегляд справи	Перегляд справи	Перегляд справи	Перегляд справи

Проте права кожної дитини у Британії захищаються на всіх рівнях державного управління соціального захисту, оскільки в країні існують дитячі суди. Це спеціалізовані судові заклади, які згідно з законодавством відповідають за забезпечення і дотримання прав та інтересів дітей. Дитячі суди проводять слухання, виносять рішення за такими питаннями, які відносяться до сфери їхньої компетенції: насилля над дітьми, занедбання їхніх потреб; протиправні та злочинні дії, що скоєні неповнолітніми; суперечки щодо опіки над дітьми між розлученими або батьками, які проживають окремо [1, с. 274].

В Англії та Уельсі дитина може звернутися до суду з сімейних справ, якщо він/вона страждають або ризикують бути скривдженими. Суд може передати дитину на піклування в заклади, які підзвітні місцевим органам влади. Виносячи ухвалу будь-якого рішення щодо їхнього життєзабезпечення та виховання, всі суди на перше місце мають ставити соціальний захист дітей. Існує загальноприйнятий принцип сімейного виховання і середовища, – щоб не трапилося, діти повинні залишатися вдома зі своїми біологічними сім'ями, якщо це не загрожує їхньому життю та здоров'ю [4, с. 169].

Судова система Шотландії відрізняється від Англійської. Важливою ланкою у судовій системі Шотландії є шерифські суди. У цій системі вони – найнижча ланка. У Шотландії діти, які скоїли правопорушення або потребують опіки та захисту, можуть бути направлені до Доповідача комісії у справах неповнолітніх. Він отримує звіти від відповідних фахівців та соціальних працівників. Якщо потрібне примусове втручання, то справу може бути розглянуто на слуханні справ неповнолітніх, який може призначити нагляд за дитиною [4, с. 169].

Майже в кожній європейській країні з 10-ти років дитина несе кримінальну відповідальність за скоєний злочин. Згідно із законодавством Англії, дитина, яка не досягла 10 річного віку і скоїла злочин, не може переслідуватися у судовому або кримінальному порядку (згідно з Children and Young Persons Act, 1933). Дитина (до 10 років), яка скоїла злочин у Великій Британії перебуває під наглядом поліції, соціальних служб (через попередження батьків), через установлені законом процедури, або призначення опіки, супроводу (супервізії) або рішення про здійснення термінового захисту дитини [3, с. 404].

У Британському законодавстві осіб віком до 18-ти років, які несуть відповідальність перед законом, поділяють на дітей (від 10 до 13 років) і молодих людей (від 14 до 17 років).

Вік дитини у суді важливий лише для того, як розглядати її справу у судовій системі та яке покарання отримає дитина за правопорушення:

– діти віком до 17 років, яким відмовили у поручництві, розміщуються соціальними службами (у 17 років дитину може бути узято під арешт у поліцейському відділку або переведено у центр для правопорушників (remand centre). У таких центрах розміщують правопорушників віком від 14 до 21 року до розгляду справи і винесення вироку;

– звинувачений віком від 17 до 18 років називається неповнолітнім та його справа розглядається судом зі справ неповнолітніх (ювенальним судом);

– дорослих, віком від 18 до 21 року, може бути направлено до закладів для неповнолітніх правопорушників, а не до в'язниці (хоча з правопорушниками після 18 років соціальні працівники вже не співпрацюють) [3, с. 404].

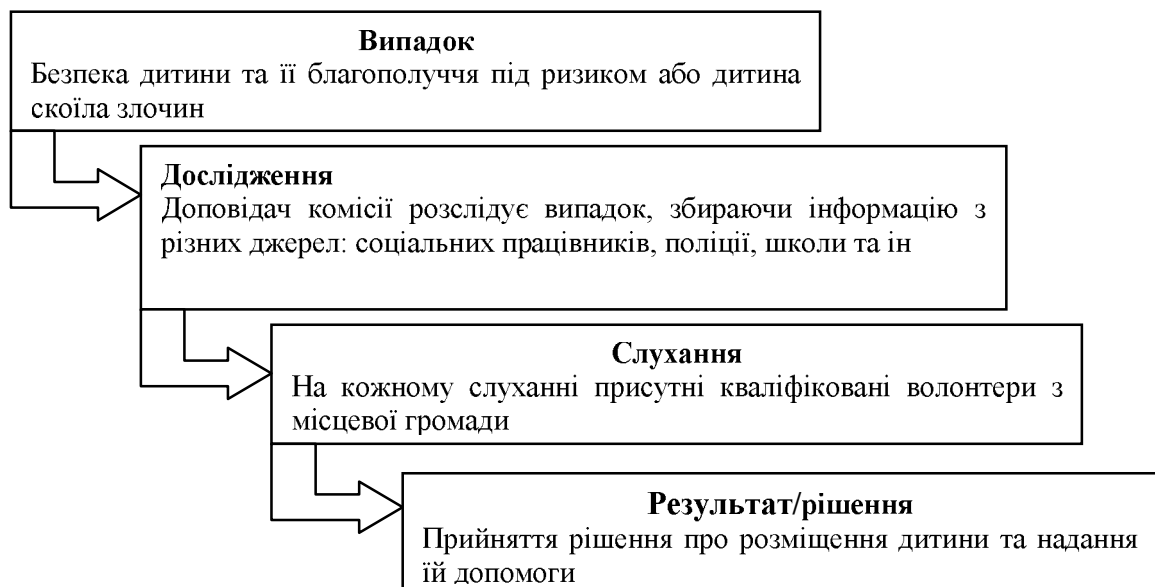
На увагу заслуговує той факт, що вирок суду залежить від віку дитини та (у деяких випадках) від статі. У разі відмови у поручництві за дитину віком до 17 років, їх переважно розміщують у заклади підзвітні місцевим органам влади. Вважається, що в'язниця є несприятливим середовищем для дітей і з 1991 року на законодавчому рівні було прийнято рішення щодо процесу запобігання

розміщення дітей у в'язниці. Сучасна позиція полягає у тому, що з 17-ти років правопорушника може бути розміщено у в'язницю; дівчата віком до 17-ти років і хлопці до 15-ти років не можуть бути направлені до в'язниці або у заклад для неповнолітніх правопорушників; хлопці віком 15 та 16 років можуть бути направлені до в'язниці, у заклад попереднього ув'язнення для неповнолітніх правопорушників або у заклади, що підпорядковані місцевим органам влади. Отже, розміщення правопорушників у той чи той заклад залежить від віку, статі та тяжкості скоєного злочину [3, с. 472].

Система дитячих слухань у Шотландії розроблялася та вдосконалювалася роками. У 1995 році було удосконалено діюче законодавство, що визнало права дитини та її захист центральними в політиці держави. Уся система дитячих слухань направлена, відповідно, на пошук найбільш ефективного та доцільного втручання у справу кожної дитини, що наочно представлено у вигляді рисунку (рис. 1).

На стадії “випадку” дитина (або представник поліції чи Департаменту соціальної роботи) звертається до доповідача. Доповідач на наступній стадії оцінює інформацію та приймає рішення про необхідність обов’язкової супервізії. Процес слухання є прозорим та рішення ухвалюється відкрито як частина процесу. Найбільш поширеним рішенням у системі дитячих слухань є вимога супервізії, починаючи від супервізії батьків та соціальних працівників, закінчуючи розміщенням дитини у безпечне середовище. Місцеві органи влади мають законний обов’язок виконувати рішення, які винесені на дитячі слухання [2, с. 4 – 5].

У деяких випадках дитина може бути направлена до фостерних батьків, дитячого будинку або до спеціального закладу, якщо на слуханні було ухвалено, що вона там отримає належну допомогу та догляд. Система дитячих слухань у Шотландії – унікальна, оскільки поєднує здійснення правосуддя та соціального захисту дітей, які потребують підтримки, опинилися у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і підлітків [4, с. 169].

Рис. 1. Стадії процесу дитячих слухань у Шотландії

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, соціальний захист дітей-сиріт, які здійснили правопорушення, заслуговує особливій уваги. Цьому процесу сприяють дитячі суди Великої Британії, де з 1991 року прийнято на

законодавчому рівні положення про процес запобігання розміщенню дітей у в'язницях. Цей факт, безперечно, має низку переваг, оскільки неповнолітні можуть відбувати покарання: у фостерних сім'ях чи закладах для неповнолітніх правопорушників, у закладах попереднього ув'язнення для неповнолітніх правопорушників або в закладах, що підпорядковані місцевим органам влади. Розміщення правопорушників у той чи той заклад залежить від віку, статі та тяжкості скоєного злочину.

Для України позитивними могли б бути здобутки Великої Британії з питання захисту дитини у спеціалізованих дитячих судах, наявність законодавчих документів, які б виокремили дитину у суді від дорослої людини, з урахуванням її віку, статі, і, таким чином, винесення вироку з урахуванням цих критеріїв, наявність тісної міжрівневої співпраці у системі соціального захисту досліджуваної категорії дітей.

Список використаної літератури

1. Джудит С. Р. Социально-психологическая помощь семьям и детям групп риска : [практ. пособ.] : в 4 т. / Джудит С. Райкус, Рональд С. Хьюз. – М. : Национальный фонд защиты детей от жестокого обращения, 2008. – Т. 1. – Концептуальные основы социальной работы с детьми. – 288 с.
2. Getting it right for every child. – Section 1. The Children's Hearing System. – Edinburgh : Scottish Executive, 2004. – 12 p.
3. Hugh B. Law for Social Workers / Brayne Hugh, Carr Helen. – New York : Oxford University Press, 2010. – 694 p.
4. The Official Yearbook of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland / Office for National Statistics. – London : TSO, 2005. – 537 p.
5. Vincent Sh. Inter-Agency Guidance in Relation to Child Protection: A UK Comparison // Briefing. – 2008. – № 2. – Appendix 1.

*Одержано редакцією 17.11.2014
Прийнято до публікації 27.11.2014*

Аннотация. *Н. В. Мартовицкая. Детские суды Великобритании как инструмент осуществления социальной защиты детей. В статье проведен анализ осуществления процесса защиты детей из числа несовершеннолетних правонарушителей в Великобритании. Рассмотрена особенность процесса и этапов детских слушаний в Шотландии. Автором высветлена роль и функции детских судов, меры наказания детей указанной категории, а также факторы, которые определяют место отбытия наказания несовершеннолетних правонарушителей.*

Ключевые слова: *социальная защита, несовершеннолетние правонарушители, детские суды, детские слушания, шерифский суд.*

Summary. *Nataliya Martovytska. Children UK courts as a tool of children's social protection. The article analyzes the process of juvenile offenders children's protection in the UK. The current structure of social protection of orphans and children deprived of parental care in the UK has three levels: state, regional, local. Between them are close interrelationship in solving the problems of children. The child is protected from birth until they reach adulthood and enter the adult life, getting social security, psychological and legal support from various agencies. Although each part of the United Kingdom (England, Wales, Scotland, Northern Ireland) has differences in terms of legislative and organizational structure - they follow a single strategy - providing care and support to orphans and children deprived of parental care. Their work aims to provide effective social protection of such population. The author offers the stages of courts procedures in different parts of Great Britain and gives the differences of every. The features of the process and stages of children's hearings in Scotland are suggested in the article. The author highlights the role and function of children's courts, punishment of children of this category, as well as the factors that determine the place of juvenile offenders punishment.*

Keywords: *social protection, juveniles, children's courts, children's hearings, sheriff court.*